

Јелена Теранић Перишић*
 Мирјана Глинтић**
 Александра Вишекруна***

УПОТРЕБА ОЗНАКА ГЕОГРАФСКОГ ПОРЕКЛА У ПРИВРЕДНОЈ ДЕЛАТНОСТИ ЦРКАВА И ВЕРСКИХ ЗАЈЕДНИЦА

Сажетак

Цркве и верске заједнице нису привредни субјекти, али могу да оснивају итакве субјекте и да, посредством њих или непосредно, обављају привредну делатност на начин и у складу са прописима којима је уређено обављање тих делатности. Иако њихова основна сврха деловања није остваривање профита, чињеница је да морају да стичу одређена средства како би несметано функционисале. Тако у оквиру обављања привредне делатности цркве и верске заједнице могу производити робу и обележавају је ознакама географског порекла (ОГП). У раду је најпре разматран нормативни оквир привредне делатности цркава и верских заједница у Републици Србији. Након тога представљен је нормативни оквир заштите ознака географског порекла у Републици Србији. Посебна пажња посвећена је поступку стицања права заштите ОГП, као и тумачењу једног од неопходних услова заштите према коме ознака не сме бити суштина закону или моралу. Напоменуто је разматрана употреба ознака географског порекла од стране цркава и верских заједница за обележавање вина које саме производе.

Кључне речи: цркве и верске заједнице, привредна делатност, правна лица, ознаке географског порекла, производња вина.

1. УВОД

Право интелектуалне својине се у последње три деценије сагледава и преиспитује кроз призму различитих правних дисциплина и феномена (нпр. дигитализација, глобализација), а у последње време све више се преиспитује како религијске теме, праксе и заједнице утичу на развој права интелектуалне својине.¹

У контексту државно црквеног права, све се више говори о заштити различитих права интелектуалне својине. На актуелности добијају теме у вези са заштитом ауторских дела и жигом заштићеним ознакама и могућностима употребе верских симбола у сврху обележавања робе, односно употребе верских симбола на производима. Осим ауторског права и права жига, још једна грана права интелектуалне

* Научни саветник, Институт за упоредно право, Београд, ceranicj@gmail.com

** Научни сарадник, Институт за упоредно право, Београд, mirjanaglintic@yahoo.com

*** Истраживач сарадник, Институт за упоредно право, Београд, avisekruna@gmail.com

¹ T. Berg, „Foreword: Intellectual Property and Religious Thought“, *University of St. Thomas Law Journal*, Vol. 10: 3/2013, 580-581, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2471315, 11.11.2021.

својине постепено добија на значају у светлу привредне делатности цркава и верских заједница, а то је право заштите ознака географског порекла.

Цркве и верске заједнице, у оквиру обављања привредне делатности, могу производити различите врсте робе и обележавати их ознакама географског порекла. У упоредном праву оваква пракса постоји дуже време. У земљама Европске уније, као што су нпр. Белгија, Холандија, Француска и др., уобичајено је да манастири своје производе обележавају ознакама географског порекла, што доприноси репутацији тих производа, а самим тим и повећању њихових цена.²

Законодавни оквир Републике Србије омогућава употребу ознака географског порекла у привредној делатности цркава и верских заједница. Последњих година, цркве и верске заједнице почеле су да препознају значај обележавања својих производа ознакама географског порекла, пре свега када је реч о производњи вина.

У раду је најпре размотрен нормативни оквир привредне делатности цркава и верских заједница у Републици Србији. Након тога представљен је нормативни оквир заштите ознака географског порекла у Републици Србији. Посебна пажња у раду посвећена је поступку стицања права заштите ознака географског порекла, као и тумачењу једног од негативних услова заштите ОГП према коме ознака не сме бити супротна закону или моралу. Напослетку је размотрена употреба ОГП у Републици Србији од стране цркава и верских заједницаза обележавања вина које саме производе.

2. НОРМАТИВНИ ОКВИР ПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ ЦРКАВА И ВЕРСКИХ ЗАЈЕДНИЦА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Цркве и верске заједнице ни у једној држави на свету, па тако ни у Републици Србији, нису привредни субјекти. Ипак, цркве и верске заједнице могу да оснивају такве субјекте и да било посредством њих били непосредно, обављају привредну делатност. С тим у вези, поставља се питање на који је начин уређена привредна делатност цркава и верских заједница? Привредну делатност цркава и верских заједница размотрићемо кроз призму четири нормативна акта: Устава Републике Србије (даље: Устав РС), Закона о црквама и верским заједницама, Закона о привредним друштвима и Закона о удружењима.

2. 1. Устав Републике Србије

Према Уставу РС, цркве и верске заједнице су равноправне и одвојене од државе.³ Оне су равноправне и самосталне да уређују своју унутрашњу организацију, верске послове, да јавно врше верске обреде, оснивају верске школе, социјалне и добротворне установе и да њима управљају.⁴

² Посебно је интересантан пример Белгије у којој вековима постоји традиција прављења веома квалитетног пива у манастирима. В. I. Jonveaux, "Belgian Beer and Monastic Imagery: An example of Charismatic Economy", *Ethnologie française*, 1/2011, Vol. 41, 117–130.

³ Чл. 44, ст. 1 Устава РС

⁴ Чл. 44, ст. 2 Устава РС

Уставом РС, у оквиру трећег дела који се односи на Економско уређење и јавне финансије, предвиђено је да економско уређење у Републици Србији почива на тржишној привреди, отвореном и слободном тржишту, слободи предузетништва, самосталности привредних субјеката и равноправности приватне и других облика својине.⁵ Дакле, Устав РС не дефинише ни садржину предузетништва ни ко све спада у привредне субјекте, препуштајући законодавцу да ближе уреди то питање. На та питања одговор пружа Закон о привредним друштвима.⁶

2.2. Закон о привредним друштвима

Законом о привредним друштвима дефинисани су привредни субјекти и обављање привредне делатности у Републици Србији. Дакле, овим законом је уређен правни положај привредних друштава, њихово оснивање, управљање, статусне промене, промене правне форме, престанак и друга питања од значаја за њихов положај, као и правни положај предузетника. Привредно друштво подразумева правно лице које обавља делатност у циљу стицања добити.⁷ Друштво стиче својство правног лица уписом у Регистар привредних субјеката у складу са законом којим се уређује регистрација.⁸

2.3. Закон о црквама и верским заједницама

Полазећи од изложених уставних одредаба, Закон о црквама и верским заједницама⁹ (ЗЦВЗ) ближе је уредио правни положај и делатности цркава и верских заједница. Однос између државе и цркава и верских заједница заснован је на систему кооперативне одвојености.¹⁰

Према одредбама ЗЦВЗ, цркве и верске заједнице су у РС независне од државе и једнаке пред законом.¹¹ Исто тако, оне су слободне и аутономне у одређивању свог верског идентитета.¹² Цркве и верске заједнице имају право да самостално уређују и спроводе свој поредак и организацију и да самостално обављају своје унутрашње и јавне послове.¹³ Дакле, ни Устав ни ЗЦВЗ нису одредили правни појам цркава и верских заједница, нити су изричито установили карактер правног субјективитета који они уживају. Закон о црквама и верским заједницама само прописује да цркве и верске заједнице које су регистроване у складу са Законом имају својство правног лица.¹⁴

⁵ Чл. 82, ст. 1 Устава РС.

⁶ Закон о привредним друштвима – ЗПД, *Службени гласник РС*, бр. 36/11, 99/11, 83/14 – др. закон и 5/15, 44/2018, 95/2018 и 91/2019.

⁷ Чл. 2 ЗПД.

⁸ Чл. 3 ЗПД.

⁹ Закон о црквама и верским заједницама – ЗЦВЗ, *Сл. гласник РС*, бр. 36/06.

¹⁰ В. Ђурић, М. Трнавац, „Привредна делатност цркава и верских заједница”, *Страни правни животи* 3/2018, 98.

¹¹ Чл. 6, ст. 1 ЗЦВЗ.

¹² Чл. 6, ст. 2 ЗЦВЗ.

¹³ Чл. 6, ст. 3 ЗЦВЗ.

¹⁴ Чл. 9, ст. 1 ЗЦВЗ.

Поступак стицања својства правног лица цркава и верских заједница, осим оних које су у категорији традиционалних¹⁵ и којима је правни субјективитет признат самим ЗЦВЗ, по својој правној природи је посебни управни поступак који се одвија кроз упис у одговарајући регистар. Законом о црквама и верским заједницама предвиђено је да организационе јединице и установе цркава и верских заједница могу да стекну својство правног лица у складу са аутономним прописима цркве, односно верске заједнице, а на основу одлуке надлежног органа цркве и верске заједнице.¹⁶ Такође прописано је да цркве и верске заједнице могу својим актима мењати и укидати своје организационе јединице, органе и установе које имају својство правног лица и захтевати њихово брисање из Регистра.¹⁷

Имајући у виду да су поједине цркве и верске заједнице својство правног лица историјски имале не само пре ступања на снагу овог закона, већ и пре настанка Републике Србије као посебне државе, јасно је да је у законодавству учињено разликовање у погледу основа стицања правног субјективитета и да су континуитет деловања и посебан статус традиционалних цркава и верских заједница признати појединим црквама и верским заједницама самим законом, тако да је њихов упис у одговарајући регистар деклараторне природе, за разлику од уписа новостворених цркава и верских заједница који је конститутивне правне природе.¹⁸

У сваком случају, јасно је да циљна функција цркава и верских заједница ни у ком случају није лукративног карактера, те се, у том смислу, а у контексту теорије компанијског права, оне могу сматрати грађанским друштвима чија је циљна функција оличена у јавном или ширем интересу, или пак у остваривању права и задовољавању потреба њихових верника, а што, у вези с пословањем, подразумева да се вишак њихових прихода над расходима распоређује за унапређивање обављања делатности.¹⁹

Упркос томе што основна сврха, циљеви и делатности цркава и верских заједница не подразумевају стицање профита, чињеница је да оне морају да остварују одређена средства у циљу несметаног функционисања. Између осталог, у том смислу им је, осим права на оснивање установа и организација, ЗЦВЗ загарантовано и право на обављање привредне и друге делатности.

Законом о црквама и верским заједницама предвиђено је да цркве и верске заједнице привредну и другу делатност могу обављати на начин и у складу са прописима којима је уређено обављање тих делатности.²⁰ Имајући у виду наведено, начелно посматрано, цркве и верске заједнице су у вршењу ових делатности

¹⁵ На основу чл. 10, ст. 1 ЗЦВЗ традиционалне цркве су оне које у Србији имају вишевековни историјски континуитет и чији је правни субјективитет стечен на основу посебних закона, и то су: Српска Православна црква, Римокатоличка Црква, Словачка Евангелистичка Црква а.в., Реформаторска Хришћанска Црква о Евангелистичка Хришћанска Црква а.в., док су на основу става 2 истог члана традиционалне верске заједнице су оне које у Србији имају вишевековни историјски континуитет и чији је правни субјективитет стечен на основу посебних закона, и то су Исламска верска заједница и Јеврејска верска заједница.

¹⁶ Чл. 9, ст. 2 ЗЦВЗ.

¹⁷ Чл. 9, ст. 3 ЗЦВЗ.

¹⁸ В. Ђурић, „Слобода вероисповести и правни субјективитет цркава и верских заједница у земљама бивше Југославије”, *Право земаља у рејону* (ур. В. Чоловић), Институт за упоредно право, Београд 2010, 200.

¹⁹ В. Ђурић, М. Трнавац, 99–100.

²⁰ Чл. 26, ст. 3 ЗЦВЗ.

дужне да поштују прописе који се на те делатности односе, тачније имају иста права и обавезе као и остали привредни субјекти. Међутим, ЗЦВЗ није прецизирано у којим случајевима, под којим условима и ради остваривања којих циљева, оне могу обављати привредну делатност. На ту дилему одговор би могле дати одредбе Закона о удружењима²¹ који се примењује на цркве и верске заједнице у питањима која нису уређена ЗЦВЗ.²²

2.4. Закон о удружењима

Према Закону о удружењима удружење може непосредно обављати привредну или другу делатност којом се стиче добит под условом да је делатност у складу са њеним статутарним циљевима, да је предвиђена статутом и да је мањег обима, односно да се делатност обавља у обиму потребном за остваривање циљева удружења.²³ Самим тим, обављање привредне делатности од стране цркава и верских заједница мора бити изузетак, а не правило.

Томе у прилог сведочи и нови Закон о рачуноводству који у члану о обвезницима примене закона, предвиђа да одредбе овог закона не односе на цркве и верске заједнице, осим у делу обављања привредне или друге делатности, у складу са прописима којима је уређено обављање тих делатности.²⁴

Вршење привредне делатности мора бити у складу са аутономним прописима цркава и верских заједница у којима би таква делатност требало да буде јасно дефинисана. Цркве и верске заједнице „могу обављати привредну делатност, али само под јасно дефинисаним, рестриктивним условима.”²⁵ Важно је да је њихова привредна делатност повезана са одређеним циљевима, заправо да та веза буде јасно одређена. Неопходно је да послови који спадају у њихову привредну делатност не чине претежни део њихових активности, тј. да „буду мањег обима, односно да не спадају у основну делатност у складу са којом црква делује, тј. због којих је верска заједница основана”.²⁶ С тим у вези, важно је пронаћи одговарајућу меру између циљева и обављања одређене привредне делатности, тако да делатност не сме да има превагу над циљевима. Цркве и верске заједнице треба да обављање привредне делатности, односно субјекте те делатности упишу у одговарајући регистар привредних субјеката. Најважније је истаћи да остварену добит цркве и верске заједнице не могу распоређивати црквени великодостојницима, верским службеницима, верницима, односно у било које сврхе које нису намењене за остваривање циљева дефинисаних аутономним прописима цркава и верских заједница.²⁷

Према томе, у оквиру обављања привредне делатности цркве и верске заједнице могу производити различите врсте робе и обележавати је ознакама географског порекла.

²¹ Закон о удружењима – ЗУ, *Службени гласник РС*, број 36/06.

²² В. Ђурић, М. Трнавац, 101.

²³ Чл. 37, ст. 2 ЗУ.

²⁴ Закон о рачуноводству, *Службени гласник РС*, бр. 73/2019 и 44/2021 – други пропис.

²⁵ В. Ђурић, М. Трнавац, 102.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

3. НОРМАТИВНИ ОКВИР ЗАШТИТЕ ОЗНАКА ГЕОГРАФСКОГ ПОРЕКЛА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Право индустријске својине обухвата правне норме којима се регулишу три групе појава и односа у друштву. Прву групу чине оне норме које се односе на резултате стваралачког рада (проналасци у најширем смислу речи); другу групу чине норме које се односе на знаке који се називају заједничким именом знаци разликовања; и трећу групу чине норме које се односе на иступања и односе привредних субјеката на тржишту поводом обављања одређене привредне делатности (право о заштити конкуренције и сузбијању нелојалне конкуренције).²⁸

Што се тиче знакова разликовања,²⁹ они обухватају две врсте знакова: знаке који служе за разликовање једне робе или услуга од друге, исте или сличне врсте робе и услуга – робни и услужни знаци, и знаке за обележавања порекла производа –називе за обележавање географског порекла производа. Правну заштиту уживају робни и услужни жигови (знаци за обележавање роба и услуга) и ознаке порекла производа (називи за обележавање географског порекла производа).³⁰

У ознаке географског порекла спадају ознаке порекла (имена порекла) и географске ознаке. Ове две категорије географских ознака порекла уживају различит степен правне заштите.³¹

Географско порекло појединих врста робе побуђује код потрошача одређене представе о квалитету робе. Када географско порекло робе препоручују ту робу потрошачима (нпр. швајцарски сат, његушка пршута, цејлонски чај и др.), она се лакше брже и масовније продаје.³² Отуда и заинтересованост учесника у привредном промету за ознаке географског порекла, укључујући и цркве и верске заједнице.

3.1. Историјски развој права заштите ознака географског порекла

Бројни извори указују да су још у античко доба производи који потичу из одређених региона уживали посебну репутацију и били предмет престижа, посебно када је реч о винама. Херодот, Аристотел и Платон писали су да Грци цене вина са Наксоса, Родоса и Коринта. И класична литература богата је примерима производа који су захваљујући пореклу имали одређени квалитет или специфична својства: у „Хамлету” Шекспир алудира на вина из долине Рајне уз која краљеви држе здравице, итд.³³

²⁸ В. Бесаровић, *Интелектуална својина, Индустријска својина и ауторско право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2005, 17.

²⁹ Сам израз знаци разликовања преузет је из француског језика (*signes distinctives*) и употребљава се као генерички назив з ажигове и ознаке порекла.

³⁰ В. Бесаровић, 17.

³¹ С. Марковић, *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево 2007, 163.

³² С. Марковић, Д. Поповић, *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2013, 159.

³³ С. Le Goffic, *La protection internationale des indications géographiques*, Litec, Paris 2010, 15.

Занимљиво је да се у неким страним изворима наилази на податак да се прва кодификација везе између производа и његовог порекла као знака квалитета везује за средњовековну Србију, тачније за 13. век.³⁴ Иако се не може говорити о ознакама географског порекла у данашњем значењу, Повељом Стефана Првовенчаног из 1222. године установљава се спецификација за локална вина, која према неким тумачењима, представља претечу ознака географског порекла. Из историје гајења винове лозе познато је да је у доба Немањића виноградарство било у експанзији. У то време је у Србији донет и Закон о винарству којим се забрањивало доливање воде у вино о чему говори и Повеља и запис из те повеље коју је написао Стефан Првовенчани.³⁵

Дакле, веза између производа и његовог порекла као знака квалитета има дугу традицију. У прошлости су прописи о заштити географских ознака већином били локални или регионални. Ознаке којима се прецизирало географско порекло производа су били први типови трговачких жигова. Услед специфичног квалитета, производи из одређених региона продавали су се боље него други слични производи који потичу из других региона. У циљу заштите пословног угледа и добре репутације ових производа, локалне власти су доносиле законе којима се спречава фалсификовање или преварно представљање. Тако су ознаке географског порекла постале битан саставни део пословне праксе.

Правна заштита ознака порекла робе, онаква какву је данас познајемо, потиче из француског права. Званично је први закон против злоупотребе трговачког имена (фирме и ознаке порекла робе) донет 1844. године у Француској. Одредбе овог закона су касније преузете у већини земаља које су биле под утицајем романског права.

3.2. Ознака географског порекла као предмета заштите

Предмет заштите је назив одређеног географског локалитета. Локалитет о којем је реч може бити одређено насеље, планина, шума, висораван острво, регион или чак нека мања држава. Изузетно, предмет заштите може бити и ознака која није назив одређеног географског локалитета, али која је дугом употребом у промету постала општепозната као назив производа који потиче са одређеног локалитета, или који својим изгледом или значењем недвосмислено асоцира на одређени географски локалитет (нпр. „Фета” за меки сир из Грчке, „Кастро” за кубанске цигаре).³⁶

Право заштите ОГП-а прописује да ОГП мора садржати назнаку географског локалитета с којег роба доиста потиче (сировине, производња и/или прерада). Уз то, услов заштите ОГП-а јесте да је квалитет означеног производа одређен природним и/или друштвеним особеностима тог географског локалитета (нпр.

³⁴ В. О'Конор, „Origine et cadre juridique pour la protection des indications géographiques“, www.tradecom-acpeu.org/LinkClick.aspx?fileticket...tabid=4382...ft, 21.11.2021.

³⁵ Ј. Ђеранић, „Заштита ознака географског порекла у међународном, европском и српском праву“, *Правна ријеч*, 29/2011, 134–135.

³⁶ С. Марковић, Д. Поповић, 160–161.

клима, земљиште, биљни свет, традиционалне вештине). Штавише, у праву заштите ОГП-а је та веза између специфичних својстава географског локалитета и производа који с њега потиче, предмет *ex officio* испитивања, провере и контроле од стране надлежног управног органа, односно сертификованог стручног тела које је тај орган одредио.

Право заштите ОГП-а јесте колективно право. Његови суносиоци (тзв. овлашћени корисници заштићене ОГП), по правилу, јесу произвођачи одређене врсте робе са истог географског простора, чији производи испуњавају услове квалитета, који су одређени у поступку заштите ОГП-а. Из тих разлога, логично је да субјективно право на коришћење заштићене ОГП није у промету и не може бити предмет залогe или извршења.³⁷

Околност да заштићену ОГП може истовремено и несметано користити већи број овлашћених субјеката чини да је она, како по правном режиму, тако и по својој фактичкој природи, нешто између приватног и јавног добра. Њу карактерише неривалски карактер и искључивост. Наиме, сваки додатни корисник ОГП-а не увећава трошкове коришћења осталима (неривалски карактер потрошње), али се из њеног коришћења могу искључити они који не испуњавају услове (искључивост у потрошњи).³⁸

3.3. Посиуиак за стицање права заштићене ознака географског порекла

Оно што је посебно интересантно јесте поступак стицања права заштите ОГП-а. Он је у многоме специфичан, односно различит у односу на друге области права индустријске својине јер се заштита остварује у две фазе. У првој фази се установљава (региструје) ОГП-а, а у другој фази се врши признање субјективног права заштите ОГП-а, односно својства овлашћеног корисника ОГП-а. Орган који је надлежан за спровођење обе фазе је различит, зависно од врсте производа за који се тражи регистравање ОГП-а. Уколико су у питању ракија, друга алкохолна пића и вино, надлежно је Министарство пољопривреде на основу Закона о ракији и другим алкохолним пићима³⁹ и Закона о вину⁴⁰. Ако су, пак, у питању било који други производи или услуге, обе фазе поступка спроводе се пред Заводом за интелектуалну својину, на основу Закона о ознакама географског порекла.⁴¹

У обе фазе (регистрација ОГП и стицање својства овлашћеног корисника), поступак може покренути физичко или правно лице, које је произвођач робе на географском локалитету. Како цркве и верске заједнице имају својство правног лица (на основу чл. 9, ст. 2 ЗЦВЗ) и могућност обављања привредне делатности (на основу чл. 26, ст. 3 ЗЦВЗ) која подразумева и производњу робе, оне формално испуњавају ове услове. Дакле, цркве и верске заједнице могу покренути

³⁷ С. Марковић, *Право интелектуалне својине и информационо друштво*, Службени гласник, Београд 2014, 213.

³⁸ *Ibid.*, fn. 410.

³⁹ Закон о јаким алкохолним пићима, *Службени гласник РС*, бр.92/2015.

⁴⁰ Закон о вину, *Службени гласник РС*, бр. 41/2009 и 93/2012.

⁴¹ Закон о ознакама географског порекла, *Службени гласник РС*, бр. 18/2010 и 44/2018 – др. закон.

и поступак за установљење (регистрацију) ОГП и поступак за признање субјективног права заштите ознаке географског порекла.

3.4. Услови заштите

Да би се одређена ОГП могла заштити, неопходно је да буду испуњени одређени законом прописани услови.⁴² Међу условима за заштиту има позитивних и негативних. Услови су следећи:

1. ознака не сме да буде супротна закону или моралу;
2. ознака не сме да представља назив биљне сорте или животињске пасмине;
3. ознака не сме, својим изгледом или садржајем, да створи забуну код потрошача у погледу природе и карактеристика производа;
4. ознака, иако представља тачан назив земље, региона или ужег локалитета, не сме стварати забуну да производ потиче из друге државе, региона или ужег локалитета;
5. ознака услед дуге употребе, не сме бити генерична, тј. уобичајена за означавање врсте робе;
6. ознака мора бити предмет важеће заштите и користити се у држави порекла;
7. узрочна веза између одређених квалитативних својстава робе и географског локалитета са којег она потиче.

3.4.1. Ознака не сме бити супротна закону или моралу

У контексту обележавања производа ОГП-а од стране цркава и верских заједнице, веома је интересантно размотрити први услов заштите који је негативно формулисан, а на основу кога ознака не сме бити супротна закону или моралу. Будући да су ОГП најчешће топоними на чији избор пријавилац нема никаквог утицаја, поставља се питање шта се дешава ако се географски локалитет зове нпр. по неком свецу или у свом називу има неку реч која би могла бити проблематична са становишта закона или морала. Овде се чини упутним да управа за индустријску својину примењује блаже критеријуме приликом оцене испуњености овог услова, него што чини када су у питању ознаке које се штите жигом. Ипак, управа за индустријску својину има широка дискрециона овлашћења приликом оцене испуњености овог критеријума.

Када је реч о ознакама које се штите жигом, а у контексту обележавања робе, односно употребе верских симбола на производима, Законом о жиговима је предвиђено да се жигом не може заштитити знак који је противан јавном поретку или прихваћеним моралним принципима.⁴³ Ова забрана се односи претежно на

⁴² С. Марковић, Д. Поповић, 161–163.

⁴³ Чл. 5, ст. 1, тач. 2 Закона о жиговима, *Службени гласник РС*, бр. 6/2020.

речи, слогане и симболе чије значење се може довести у везу са позивањем на рушење уставног поретка, изазивање националне, верске или друге мржње и сл. Такође тзв. непристојне речи и слике, као и имена и слике светаца, верски симболи и сл. не могу се заштити жигом. Жигови неће бити регистровани, или ако су регистровани, могу бити проглашени неважећим, између осталог, ако и у обиму у ком, садрже знакове високе симболичке вредности, нарочито религиозне симболе. Ова одредба је усклађена је у потпуности са европским законодавством.⁴⁴

Дакле, у погледу ОГП чини се упутним да управа за индустријску својину примењује нешто блаже критеријуме него што је случај код ознака за које се тражи заштита жигом, а чије је објављивање и јавно коришћење забрањено законом или је у супротности са владајућим моралним назорима заједнице,

4. УПОТРЕБА ОЗНАКА ГЕОГРАФСКОГ ПОРЕКЛА ЗА ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ВИНА КОЈА ПРОИЗВОДЕ ЦРКВЕ И ВЕРСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Важност употребе ознака географског порекла у привредној делатности цркава и верских заједница, пре свега када је реч о производњи вина, препознао је и српски законодавац. У том смислу, поред Закона о вину из 2012. године, донети су бројни подзаконски акти, у складу са Стратегијом пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године.⁴⁵

Осим тога, и саме цркве и верске заједнице почеле су да уочавају предности употребе ОГП за обележавање својих производа. тако да у Републици Србији постоје примери да су цркве и верске заједнице овлашћени корисници ОГП, преваходно када је реч о винима.

4. 1. Закон о вину

Означавање вина са географским пореклом у Републици Србији регулисано је Законом о вину који је последњи пут измењен 2012. године.⁴⁶ Овај закон није усклађен са најновијим прописима ЕУ у овој области,⁴⁷ те се очекује да ће у ближој будућности бити измењен.

На основу Закона о вину, вино са географским пореклом се означава: ознаком географског порекла (географска ознака и ознака контролисаног порекла),

⁴⁴ В. Ђурић, „Право ЕУ и државно црквено право”, *Хармонизација законодавства Републике Србије са правом Европске уније* (ур. Д. Димитријевић, Б. Миљуш), Институт за међународну политику и привреду, Фондација Ханс Зајдел, Београд 2010, 554–555.

⁴⁵ Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014 – 2024. година, *Службени гласник*, бр. 85/2014.

⁴⁶ В. Д. Дабовић, „Уредбе о означавању вина са географским пореклом“, *Европско законодавство*, 70/2019, 5–26.

⁴⁷ Овде се пре свега мисли на Делегирану уредбу Комисије (ЕУ) бр. 2019/33 од 17. октобра 2018. о допуни Уредбе (ЕУ) бр. 1308 и Уредбе о спровођењу уредбе Комисије (ЕУ) 1308/2013 Европског парламента и Савета у погледу захтева за заштиту ознака порекла, ознака географског порекла и традиционалних назива у сектору вина, поступку подношења приговора, ограничења употребе, измене спецификација производа, поништења заштите, те означавања и презентације, *Службени лист ЕУ*, бр. Л 9.

традиционалном ознаком (ознаком квалитетне категорије и додатном ознаком) и признатим традиционалним називом.⁴⁸

У контексту употребе ОГП од стране цркава и верских заједница за обележавање вина које саме производе посебно су значајни признати традиционални називи, а у које спада и традиционални назив „манастирско вино” и „метох”.

Признати традиционални назив је израз за означавање вина са традиционалним начином производње на одређеном виноградарском подручју, са посебним карактеристикама, које има дугогодишњи, непромењени квалитет, што се доказује елаборатом одобреним од стране Министарства, и које је као такво оцењено и признато.⁴⁹ Министар ближе прописује изразе за признате традиционалне називе, начин и поступак признавања, производње и обележавања вина са признатим традиционалним називом, садржину захтева, садржину елабората и остале услове за признање традиционалног назива.⁵⁰

4. 2. Подзаконски акти

Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године препознаје значај гајења различитих врста грожђа и производње вина.

Стандарди квалитета за већину производа прописани су посебним подзаконским прописима, односно правилницима којима се ближе прописују услови у погледу квалитета хране. Република Србија је у процесу сталног усклађивања ових правилника о квалитету хране са важећим прописима ЕУ и другим међународно признатим стандардима.

Међу подзаконским прописима који су интересантни у контексту употребе ознака географског порекла од стране цркава и верских заједница издвајају се три правилника.

Први је Правилник о начину паковања, декларисања и обележавања мирног вина, неких специјалних вина и других производа у производњи и промету.⁵¹ Овај правилник у члану 18 предвиђа да само приликом декларисања вина са географским пореклом уз назив и адресу седишта пуниоца и прерађивача могу да се наведу изрази: „винаца”, „пивница” или „пимница”, „пољана”, „винска кућа”, „каштел”, „газдинство”, „вила”, „метох”, „манастир”, „дворац” и други изрази одређени прописом којим се уређује начин и поступак производње, односно садржина елабората вина са географским пореклом, ако: 1) је вино произведено искључиво од грожђа из сопствене производње; 2) се производња вина обавља у потпуности на том газдинству; и 3) је употреба израза који се односе на газдинство одобрена.

⁴⁸ Чл. 33 Закона о вину.

⁴⁹ Чл. 37, ст. 1 Закона о вину.

⁵⁰ Чл. 37, ст. 2 Закона о вину.

⁵¹ Правилник о начину паковања, декларисања и обележавања мирног вина, неких специјалних вина и других производа у производњи и промету, *Службени гласник РС*, бр. 38/2012, 50/2015, 61/2016, 24/2017, 22/2019 и 30/2021.

Други је Правилник о условима за признавање, поступку признавања ознака за мирна вина и нека специјална вина са географским пореклом, као и о начину производње и обележавања мирних вина и неких специјалних вина са географским пореклом.⁵² Чланом 7 овог правилника предвиђено је да су традиционални називи који могу да се предложи: „рујно” вино, „пивница” или „пимница”, „пољана”, „виница”, „шилер”, „манастирско” вино или „манастир”, „метох”, „сватовско” вино или „сватовац” и вино „из старог винограда” или „стари виноград”. Чланом 20 Правилника предвиђено је да се изрази за признати традиционални назив признају ако су испуњени одговарајући услови за одређени израз за признати традиционални назив. На основу тачке 6 поменутог члана израз „манастирско” вино или „манастир” може се користити ако је у оквиру манастира произведено вино у традиционалним манастирским објектима за производњу вина које испуњава услове за признавање географске ознаке или ознаке контролисаног географског порекла. На основу тачке 7 израз „метох” може се употребљавати ако је у оквиру метоха одређеног манастира произведено вино у традиционалним манастирским објектима за производњу вина које испуњава услове за признавање географске ознаке или ознаке контролисаног географског порекла. Својевремено је било предлога да се на овој листи нађе као традиционални назив и литургијско вино, али ова идеја није нашла своје место у коначној верзији Правилника.⁵³

Трећи значајан подзаконски акт је Правилник о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства кроз подршку подизања вишегодишњих производних засада винове лозе.⁵⁴ Члан 10 Правилника предвиђа лица која могу остварити право на подстицаје. Право на подстицаје остварују лица која су уписана у Регистар пољопривредних газдинстава и налазе се у активном статусу, и то: физичко лице - носилац комерцијалног породичног пољопривредног газдинства, предузетник и правно лице. У правна лица спадају: (1) привредно друштво, (2) земљорадничка задруга, (3) задужбина, (4) средња школа, (5) научноистраживачка организација, и (6) манастир и црква. Такође је предвиђено да манастир и црква могу остварити право на подстицаје ако су уписани у Регистар цркава и верских заједница.

Дакле, подзаконски акти експлицитно препознају цркве и верске заједнице као значајне субјекте када је реч о производњи вина и његовом обележавању ОГП, пре свега признатим традиционалним називима.

4. 3. Примери из праксе

У упоредном праву већ деценијама постоји пракса да манастири производе различит асортиман производа (најчешће вина и друга алкохолна пића) и обеле-

⁵² Правилник о условима за признавање, поступку признавања ознака за мирна вина и нека специјална вина са географским пореклом, као и о начину производње и обележавања мирних вина и неких специјалних вина са географским пореклом, *Службени гласник РС*, бр. 121/2012, 102/2014, 78/2015 и 94/2017.

⁵³ Под литургијским вином подразумева се вино црвено мирно вино ако има квалитет који одговара за коришћење у литургијске сврхе Православне цркве и испуњава одређене квалитативне услове. В. <http://www.vinopedia.rs/sr/post/nacrt-propisa-za-vina-sa-geografskim-poreklom?s=184>, 15.11.2021.

⁵⁴ Правилник о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства кроз подршку подизања вишегодишњих производних засада винове лозе, *Службени гласник РС*, бр. 84/2020.

жавају их ознакама географског порекла. Таква пракса нарочито је развијена у Белгији, Холандији, Француској и другим земљама ЕУ.

Иако је у Србији ова пракса још у повоју у поређењу са европским земљама, манастири се све више баве производњом вина (и ракије) у комерцијалне сврхе. Осим тога, поједини почињу да препознају предности обележавања својих производа ОГП. У том смислу, као пионире, требало би поменути манастир Буково и Патријаршијска добра.

Традиција гајења винове лозе и производње вина у Неготинској крајини нераскидиво је везана за манастир Буково. Овај манастир због свог географског положаја, изузетно повољних климатских услова, и особеног типа земљишта на манастирском имању, кроз векове представља синоним и главно обележје виноградарства и винарства у том крају. Након појаве филоксере, крајем 19. века, која је озбиљно угрозила читаво европско, па и српско виноградарство, манастир Буково је 1887. године на свом имању основао прву виноградарску школу, која је четири године касније постала и прва државна пољопривредна школа за виноградарство и воћарство. Манастир је тако постао и средиште обнове виноградарства Неготинске Крајине.⁵⁵ Данас манастир Буково овлашћени је корисник ОГП за неколико назива вина, од којих је надалеко најпознатији *филіпан cabernet sauvignon*. Као овлашћени корисник ознаке географског порекла „Неготинска крајина“ појављује се „Винарија Манастира Буково“ д.о.о. Неготин.⁵⁶

Сремски Карловци, град североисточно од основног масива Фрушке горе недалеко од Дунава, место је са важном историјском традицијом и богатим културним и духовним наслеђем. Фрушка гора је изузетно повољно физичко-географско подручје за виноградарство. Вино је у Сремским Карловцима имало и посебну улогу, нарочито у богослужбеном животу Сремских Карловаца као црквеног центра. Винарство и виноградарство се у Карловачкој митрополији неговало са посебном пажњом. Европске технолошке напретке су пратили, усвајали и о њима писали црквени званичници. У 18. веку карловачко вино се извозило у Аустрију, Швајцарску и Пољску.⁵⁷ Филоскера напада и фрушкогорске винограде 1881. године. Када су прошли њени смртоносни таласи за винову лозу отпочело је обнављање виноградарских култура. Свакако је занимљив податак да су из Карловачких подрума стигла пића за потребе свечаности устоличења патријарха Димитрија, првог поглавара уједињене Српске православне цркве. Та свечаност одржана је у Пећи 1924. године, а међу винима које се том приликом служило било је данас најчувеније дезертно вино – карловачки бермет.⁵⁸ Патријаршијски подруми у Сремским Карловцима данас су настављачи и баштинници знања и умећа прављења вина које је неговано вековима. Осим тога, препознат је и значај обележавања вина ознакама географског порекла, те Патријаршијска добра ДОО Београд (са производним просторијама у Сремским Карловцима) имају заштићену ознаку географског порекла за бројне врсте вина, између осталог и за чувени бермет.

⁵⁵ <https://manastirbukovo.org/vinarija/>, 11.11.2021.

⁵⁶ Према подацима Министарства пољопривреде, манастир Буково користи ознаку географског порекла за осам назива и типова вина. В. <http://www.minpolj.gov.rs/download/2.12.2021LISTA-OZNAKA-ZA-VINA-SA-GEOGRAFSKIM-POREKLOM.xlsx?script=lat>.

⁵⁷ <https://www.patrijarsija-puo.rs/vinarija-sremski-karlovci/>, 15.11.2021.

⁵⁸ *Ibid.*

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Цркве и верске заједнице, иако нису привредни субјекти, могу оснивати привредне субјекте, и посредством њих или непосредно, обављати привредну делатност у складу са општим режимом којим је она регулисана. Ипак, обављање привредне делатности од стране цркава и верских заједница мора бити изузетак, а не правило. Цркве и верске заједнице могу обављати привредну делатност, али само под јасно дефинисаним, рестриктивним условима.

У оквиру обављања привредне делатности цркве и верске заједнице могу производити различите врсте робе и обележавати је ознакама географског порекла. Важност употребе ознака географског порекла у привредној делатности цркава и верских заједница, пре свега када је реч о производњи вина, препознао је и српски законодавац.

Последњих деценија у земљама Европске уније манастири се све чешће опредељују да своје производе (превасходно вино и друга алкохолна пића) обележавају ознакама географског порекла што доприноси репутацији производа и самим тим повећању цена истих. И манастири у Републици Србији постепено окрећу производњи вина (и ракије) у комерцијалне сврхе. Иако је ова пракса још у повоју у поређењу са европским земљама, поједини манастири почињу да препознају и предности обележавања својих производа ОГП. У том смислу, може се очекивати да ће у будућности ова пракса постати распрострањенија и допринети сагледавању односа права интелектуалне својине и државно-црквеног права и бољем разумевању потреба цркава и верских заједница као носилаца ознака географског порекла.

Jelena Ćeranić Perišić, PhD

Principal Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade

j.ceranic@iup.rs

Mirjana Glintić, PhD

Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade

m.glintic@iup.rs

Aleksandra Višekruna, MA

Research Assistant, Institute of Comparative Law, Belgrade

a.visekruna@iup.rs

THE USE OF GEOGRAPHICAL INDICATIONS IN THE ECONOMIC ACTIVITY OF CHURCHES AND RELIGIOUS COMMUNITIES

Summary

Churches and religious communities are not economic entities, but they may establish such entities and, through them or directly, perform economic activities. Although

their main activity is not to make a profit, the fact is that they have to acquire certain funds in order to function smoothly. Therefore, within the scope of performing economic activities, churches and religious communities can produce goods and mark them with geographical indications. The paper first analyses the normative framework of the economic activity of churches and religious communities in the Republic of Serbia. After that, the paper presents the normative framework of the protection of geographical indications in the Republic of Serbia. Special attention is devoted to the procedure of acquiring the right to protection of geographical indications, as well as to the interpretation of one its negative conditions according to which the designation must not be contrary to law or morality. Finally, the authors examine the use of geographical indications in the economic activity of churches and religious communities regarding their production of wine in Serbia.

Key words: churches and religious communities, economic activity, legal entities, geographical indications, production of wine.